

Nr 17

Utlåtande i anledning av väckt motion om offentligt biträde i vissa intagnings- och utskrivningsärenden enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft en inom riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr II:786 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Nihlfors*.

I motionen har hemställts,

»I. att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av lagen den 16 juni 1966 om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, att offentligt biträde, arvoderat med allmänna medel, skall kunna anvisas intagen i ärenden hos sjukhusnämnd; samt

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext.»

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321) har upphävts från årskiftet. I fortsättningen skall all frivillig vård för psykisk sjukdom regleras av bestämmelserna i sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) på samma sätt som kroppssjukvården. Den som själv söker sjukhusvård för psykisk sjukdom skall inte i något fall kunna hållas kvar på sjukhuset mot sin vilja.

Möjligheten att i vissa fall bereda psykiskt sjuka vård på sjukhus även mot deras vilja kan inte helt undvaras. Bestämmelser om villkoren för att detta skall få ske har fått sin plats i en särskild lag, benämnd *lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall*.

Förutsättningen för att någon skall kunna beredas vård enligt lagen är att han lider av psykisk sjukdom och att sluten psykiatrisk vård är oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad och till att vissa s. k. specialindikationer föreligger. Sådana specialindikationer är att den sjuke är farlig för annans personliga säkerhet eller hälsa eller för eget liv, att han är ur stånd att ta vård om sig själv eller att hans levnadssätt är grovt störande för andra. Vidare kan intagning efter domstols förordnande i brottmål ske i samma omfattning som tidigare.

Utöver vad nu sagts finns en s. k. medicinsk specialindikation. Denna innebär att den sjuke kan beredas vård mot sin vilja om han uppenbarligen saknar sjukdomsinsikt till följd av sjukdomen och kan få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vården eller avsevärt försämrat om den uteblir.

Med psykisk sjukdom jämföras psykisk abnormitet som inte är psykisk sjukdom eller psykisk efterblivenhet.

Lagen innehåller utförliga regler om vem som får göra ansökan om intagning. Ansökningen skall vara skriftlig. Vårdintyg av läkare skall bifogas. Om den medicinska specialindikationen åberopas skall intyget vara utfärdat av läkare som har specialistbehörighet i psykiatri.

Den tidigare principen att vårdbehovet skall prövas av två av varandra oberoende läkare — den som utfärdar vårdintyget och överläkaren vid sjukhuset — markeras starkare i den nya lagen. För intagning på visst sjukhus får i princip inte godtas vårdintyg av läkare som är knuten till den slutna psykiatriska vården vid det sjukhuset.

Vårdbehovsprövning skall göras av överläkaren inom i regel tio dagar efter intagningen.

Såväl beslut om intagning som beslut vid vårdbehovsprövningen att patienten alltjämt skall vara intagen på sjukhuset får överklagas till en lokal *utskrivningsnämnd*.

När förutsättningarna för intagning mot patientens vilja inte längre föreligger skall han omedelbart skrivas ut från sjukhuset. Enligt huvudregeln beslutar överläkaren om utskrivning.

Vägrar överläkaren utskrivning eller utskrivning på försök kan beslutet överklagas till den lokala utskrivningsnämnden. När det gäller patienter som domstol överlämnat till vård och vissa med dem jämställda personer ankommer det på utskrivningsnämnden att besluta om utskrivning i första instans.

Utöver vad som i det föregående angivits får talan mot läkares beslut föras hos utskrivningsnämnden om läkaren (1) lämnat begäran om tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet helt eller delvis utan bifall eller återkallat sådant tillstånd, (2) i samband med utskrivning på försök ålagt patient att iakttaga särskilda föreskrifter eller ställt honom under tillsyn eller (3) återintagit patient under utskrivning på försök.

Utskrivningsnämnd skall bestå av en jurist som ordförande, en läkare som bör vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv. Läkare som tjänstgör inom den slutna psykiatriska vården får inte som ledamot delta i handläggningen av ärende som rör patient på det sjukhus där han tjänstgör.

Talan mot utskrivningsnämnds beslut får föras om nämnden (1) ogillat besvär över beslut om intagning eller beslut vid vårdbehovsprövning, (2) avslagit ansökan om utskrivning eller om utskrivning på försök eller ogillat besvär över läkares beslut om avslag på sådan ansökan eller (3) i sam-

band med utskrivning på försök ålagt patient att iakttaga särskilda föreskrifter eller ställt honom under tillsyn eller lämnat besvär över läkares beslut i sådana frågor helt eller delvis utan bifall. Talan mot utskrivningsnämndens beslut föres hos en central nämnd, *psykiatriska nämnden*. Denna består av en lagfaren ordförande som är eller varit innehavare av ordinarie domartjänst, två läkare som är särskilt kunniga i psykiatri och två personer med erfarenhet i allmänna värv.

Beträffande förfarandet i *nämnderna* gäller följande. Patienten och överläkaren skall vara närvarande vid sammanträde med utskrivningsnämnd, om inte särskilda skäl föranleder annat. Om någon annan än patienten för talan, skall den som för talan beredas tillfälle att närvara, om inte särskilda skäl föranleder annat. Ärende som handlägges i patientens frånvaro får inte avgöras utan att nämndens ledamöter före avgörandet skaffat sig personlig kännedom om patienten. Är denne utskriven på försök, får dock ärendet avgöras, om minst en av ledamöterna har sådan kännedom. I ärende hos psykiatriska nämnden skall muntlig förhandling hållas, om ärendets beskaffenhet kräver det. Därvid äger ovan återgivna bestämmelser om närvaro av patient eller annan, som för talan, motsvarande tillämpning. I ärende hos *utskrivningsnämnd* eller *psykiatriska nämnden* äger den som för talan anlita biträde (32 §). Om biträde visar oskicklighet eller oförstånd eller om han är olämplig av annan orsak skall nämnden avvisa honom. I ärende hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden får förhör anordnas med den som kan antas ha upplysningar av betydelse att lämna. Vid förhöret skall patienten vara närvarande, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Fri rättegång m. m.

Möjlighet att erhålla fri rättegång finnes enligt gällande bestämmelser hos de allmänna och särskilda domstolarna; däremot icke hos förvaltningsdomstolarna eller hos några förvaltningsmyndigheter. Fri rättegång innebär för den part som åtnjuter förmånen bl. a. att kostnad för personlig inställelse och för bevisning utgår av allmänna medel samt att *rättegångsbiträde* kan förordnas att bistå parten mot ersättning av allmänna medel. I brottmål kan den tilltalade erhålla *offentlig försvarare*. Även i detta fall utgår ersättningen av allmänna medel, och om den tilltalade icke blir fälld stannar denna kostnad på statsverket. Har den tilltalade fri rättegång, kan det ej heller om han blir fälld åläggas honom att gottgöra statsverket kostnaden för försvararen.

Vid sidan av den fria rättegången finnes vissa särskilda anordningar för meddelande av rättshjälp till mindre bemedlade med det allmännas stöd. Detta sker huvudsakligen genom *rättshjälpsanstalter* eller genom advoka-

ter enligt avtal med vederbörande landsting. Fri rättshjälp i dessa former står i princip till förfogande även i förvaltningsärenden.

Inom förvaltningen förekommer även i sällsynta fall att offentligt biträde må förordnas åt enskild (se 41 § utlänningslagen).

Besvärssakkunniga

Besvärssakkunniga har i maj 1964 avlämnat sitt slutbetänkande *Lag om förvaltningsförfarandet* (SOU 1964: 27). I lagförslagets 19 kap. lämnas bestämmelser om gäldande av kostnad m. m. Det föreslås i 1 § att myndighets kostnad för handläggning av förvaltningsärende skall stanna å det allmänna och att för part i förvaltningsärende uppkommande kostnad skall bestridas av parten själv i den mån icke annat stadgas. I 2 § uttalas emellertid att om enskild part i ärende, som ej väsentligen avser tvist mellan enskilda parter, haft särskild kostnad för sin medverkan vid utredningen, må han, om det med hänsyn till sakens beskaffenhet, medverkans art, myndighets åtgörande, ärendets utgång eller annat förhållande framstår som uppenbart oskäligt att kostnaden bäres av honom, av allmänna medel erhålla ersättning för kostnaden eller del därav. Även i annat fall må enligt 2 § för kostnad i besvärärende, då särskilda skäl därtill är, ersättning av allmänna medel utgå till enskild part, som vinner bifall till sin talan. Slutligen sägs i 3 § att i ärende, som väsentligen avser tvist mellan enskilda parter, part må åläggas att helt eller delvis ersätta motparts kostnad. Därvid skall i tillämpliga delar 18 kap. i rättegångsbalken lända till efterrättelse. I motiven till 2 § anför de sakkunniga på s. 694 följande av särskilt intresse i förevarande sammanhang.

I rättegång är den möjlighet till *fri rättegång*, som står mindre bemedlade till buds, av största värde för sådana personers rättsskydd. Talan vid domstol är i allmänhet förenad med så stora kostnader, att en person med begränsade tillgångar i praktiken skulle vara utestängd från att den vägen hävda sin rätt, om fri rättegång ej stode till hans förfogande. Att föra talan i förvaltningsförfarandet är däremot regelmässigt icke förenat med större kostnader än att en enskild i allmänhet har tillräckliga medel därtill. Härtill kommer att fri rättshjälp från rättshjälpsanstalt eller advokat enligt landstingsavtal om sådan hjälp kan påräknas även i förvaltningsärenden.

Genom en lag om förvaltningsförfarandet skapas visserligen vissa tekniska förutsättningar för införande av en motsvarighet till fri rättegång för förvaltningsförfarandets del. Skulle ett sådant institut införas i förvaltningsförfarandet, torde man dock icke kunna sträcka sig längre än som skett beträffande domstolsärenden i lagen om fri rättegång. Tillämpningsområdet skulle alltså bli begränsat till ärenden, i vilka förhandling utsatts eller där särskilda skäl eljest föreligga till ekonomiskt bidrag med hänsyn till ärendets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Det är tydligt, att detta tillämpningsområde på de väsentligaste punkterna skulle sammanfalla med tillämpningsområdet för de förfaranderegler om kostnadser-

sättning, som föreslagits i förevarande paragraf. Tillräckliga skäl föreligga därmed knappast att för förvaltningsförfarandet i allmänhet införa något mot fri rättegång svarande institut.

Det skall däremot ej förnekas, att behov av en motsvarighet till fri rättegång kommer att föreligga i förvaltningsärenden hos domstol, i vilka muntlig handläggning äger rum. Framför allt blir så naturligtvis fallet, därest förslaget om att ärende skall kunna utsättas till handläggning vid huvudförhandling genomföres. Även i vissa grupper av ärenden hos andra myndigheter än domstolar, t. ex. i expropriations- och jorddelningsärenden, torde visst behov göra sig gällande av en motsvarighet till fri rättegång. En särskild utredning har emellertid tillsatts för revision av lagstiftningen om rättshjälp i rättegång och därmed sammanhängande frågor. Resultatet av denna utredning torde lämpligen böra avvaktas, innan ställning tages till hur den processuella rättshjälpen hos domstol i förvaltningsärenden m. m. skall anordnas. De sakkunniga ha därför ansett sig icke böra utarbeta vare sig förslag om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om fri rättegång till förvaltningsärenden hos domstol eller andra förslag syftande till fri rättshjälp i förvaltningsärenden.

Besvärssakkunnigas betänkande har varit föremål för omfattande remissbehandling.

Utredningen om rättegångshjälp

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande i juni 1962 tillkallades sakkunniga att verkställa utredning rörande revision av lagstiftningen om rättshjälp i rättegång och därmed sammanhängande frågor.

Utredningen har i februari 1965 avgivit sitt betänkande *Rättegångshjälp* (SOU 1965:13). Betänkandet innefattar förslag om utökade möjligheter till rättegångshjälp. Utredningen har uttalat (s. 61) att det är avsett att den av utredningen föreslagna rättegångshjälpen i princip skall kunna beviljas i samtliga mål och ärenden, som förekommer vid allmän underrätt, ägodelningsrätt, expropriationsdomstol, vattendomstol, krigsrätt, hovrätt, högsta domstolen samt arbetsdomstolen. Däremot har utredningen framhållit att frågan om rättshjälp inför administrativa myndigheter — bland dem förvaltningsdomstolarna — torde falla utanför det för utredningen utstakade området. Frågan härom lär emellertid enligt utredningen icke kunna lösas enligt regler med det generella innehåll som föreslås för rättegångshjälp inför de nyss uppräknade domstolarna. Slutligen må nämnas att utredningen kommit till det resultatet, att genom försäkring i ena eller andra formen, frivillig eller obligatorisk, behovet av lagstiftning om rättegångshjälp icke kan avlägsnas.

Betänkandet har remissbehandlats.

Tidigare behandling av frågan

Såvitt avser det mera vittomfattande problemet om kostnadsfri rätts-hjälp vid administrativ process hänvisas till *första lagutskottets utlåtande nr 18 år 1965* samt till de vid innevarande års riksdag väckta motionerna I: 171 och II: 237, vilka behandlas av *samma utskott* i *utlåtande nr 21*. Här må även hänvisas till betänkandena *Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden* (SOU 1960:19) och *Förvaltningsrättskipning* (SOU 1966:70) samt till *JO:s ämbetsberättelse 1967 s. 479*.

Lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall bygger på ett betänkande (*Mentalsjukvårdslag*), som avgivits av *sinessjuklagstiftningskommittén* (SOU 1964:40).

Beträffande den av motionärerna väckta frågan uttalade *kommittén* (s. 361) — efter att på anförda skäl ha funnit befogat med en uttrycklig bestämmelse om rätt för intagen att i ärende hos utskrivningsnämnd (enligt *kommittén* benämnd sjukhusnämnd) anlita biträde eller företrädas av ombud — följande.

Patient, som är intagen på mentalsjukhus och som ej av egna medel kan bekosta biträde, torde för närvarande ha vissa möjligheter att erhålla önskat bistånd genom den rättshjälpsverksamhet, som i skilda former bedrivs av landstingen och städerna utanför landsting. Möjligheterna att erhålla sådan hjälp torde dock vara förhållandevis begränsade. Från principiella synpunkter synes för övrigt knappast riktigt, att biträde av nu berört slag skall bekostas av landstingen. På grund av det anförda har *kommittén* funnit sig böra närmare överväga, huruvida möjlighet bör finnas att på det allmännas bekostnad förordna biträde åt intagen. Såsom förut anförts kan i vissa fall från rättssäkerhetssynpunkt vara av väsentlig betydelse, att intagen har biträde. *Kommittén* vill särskilt framhålla de situationer, då frågan om den intagnes kvarstannande på sjukhuset är beroende av viss utredning angående faktiska förhållanden. Det synes obestriddigt, att den intagne i dylika fall ofta torde ha svårt att utan biträde tillvarataga sina intressen. Särskilt bör framhållas, att han genom frihetsberövandet är förhindrad att själv verkställa utredning utanför sjukhuset. Härutöver bör erinras om att frihetsberövanden, varom nu är fråga, icke sällan kan sträcka sig över lång tid. Det är otvivelaktigt angeläget, att intagen, som saknar förmåga att av egna medel bekosta biträde eller som icke själv kan ombesörja att han erhåller dylik hjälp, genom det allmännas försorg får det biträde han behöver. *Kommittén* föreslår därför, att möjlighet införes att förordna offentligt biträde åt intagen. Finnes för tillvaratagande av intagens rätt vara erforderligt, att han erhåller dylikt biträde, bör sålunda sjukhusnämnd eller ordförande i sådan nämnd kunna förordna lämplig person att biträda honom. En bestämmelse av sådant innehåll har upptagits i 37 § andra stycket. Avser nämndens bedömning rent medicinska frågor, synes en viss restriktivitet med avseende å förordnande av offentligt biträde vara motiverad.

Fråga om förordnande av offentligt biträde bör upptagas, då framställning därom göres eller sjukhusnämnden eljest finner anledning därtill.

Sjukhusnämnd bör, då intagen önskar fullfölja talan hos mentalsjuknämnden, vara oförhindrad att förordna offentligt biträde även efter det nämnden skilt saken från sig. Särskilda behörighetsregler för offentligt biträde har icke ansetts erforderliga. Valet av offentligt biträde bör dock självfallet ske med största omsorg och med beaktande av att den som utses äger förutsättningar att kunna på tillfredsställande sätt fullgöra uppdraget. Frånvaron av särskilda kompetensregler i nu berört hänseende medger sålunda möjlighet att till offentligt biträde förordna person som, ehuru i avsaknad av särskilda formella meriter, är väl lämpad för uppdraget. I mera komplicerade ärenden torde dock till offentligt biträde företrädesvis böra ifrågakomma person med juridisk utbildning. I den mån så finnes möjligt, bör givetvis den intagnes önskemål beaktas vid personvalet, och det må särskilt framhållas, att hinder icke bör möta mot att till offentligt biträde utse person, till vilken den intagne redan vänt sig. Befattningshavare vid sjukhuset bör icke kunna ifrågakomma till förordnande som offentligt biträde.

Kravet på att prövningen hos sjukhusnämnd bör ske under sådana former att en objektiv och från rättssäkerhetssynpunkt betryggande utredning säkras bör icke hindra, att den informella handläggningsanordning som utvecklats vid de lokala nämnderna i allt väsentligt bibehålles. Uppenbart är sålunda, att ett så formlöst förfarande som möjligt i allmänhet bäst lämpar sig för de ärenden, varom här är fråga, och det bör på allt sätt undvikas, att förfarandet erhåller någon rättegångsliknande prägel. Ofta torde vara lämpligast, att förhandlingen inför nämnden närmast ges karaktären av ett informellt samtal rörande de frågor som är under bedömande. Härigenom torde i åtskilliga fall, då den ansvarige överläkaren motsätter sig utskrivning, kunna förhindras, att förtroendeförhållandet mellan honom och den intagne rubbas eller att ett redan föreliggande motsatsförhållande onödigtvis skärpes. Den ordning för förhandling inför sjukhusnämnd som kommittén i enlighet med det anförda förordar motiveras i främsta hand av det vanligtvis starka medicinska inslaget i bedömningen. Förfarandet bör dock självfallet modifieras efter vad i det särskilda fallet befinnes lämpligt. Det synes icke möjligt att meddela närmare bestämmelser i nu berörda hänseende. Vissa allmänna normer bör dock föreskrivas. Det torde sålunda som regel vara lämpligast, att förfarandet inledes med en kortfattad redogörelse för vad ärendet gäller. Denna bör givetvis lämnas av nämndens ordförande. I övrigt synes andra regler icke böra ges än att de närvarande i den ordning och på sätt nämnden finner lämpligt skall beredas tillfälle att utveckla sina synpunkter. En uttrycklig bestämmelse rörande nu berörda huvudprinciper för förhandlingen har upptagits i förslaget (38 §).

Beträffande handläggningen hos psykiatriska nämnden (enligt kommittén benämnd mentalsjuknämnden) uttalade kommittén såvitt angår bl. a. förevarande fråga att vad i kommitténs förslag föreskrivits rörande förfarandet hos sjukhusnämnd borde äga motsvarande tillämpning.

Enligt kommittén (s. 371) borde offentligt biträde vara berättigat att efter vad som prövades skäligen erhålla ersättning för sitt uppdrag i form av arvode ävensom gottgörelse för kostnad och tidsspillan.

Propositionen (1966:53) upptog icke något förslag om förordnande av offentligt biträde. Beträffande remissuttalanden över kommitténs förslag i denna fråga hänvisas till prop. s. 147—148.

Departementschefen uttalade vid remiss till lagrådet att han ansåg reglerna om förfarandet vid sjukhusnämnderna vara av synnerlig vikt för den enskildes rättssäkerhet. Vidare anförde han följande (prop. 1966: 53 s. 210).

Det är en mycket svår uppgift att avväga dessa regler så att de blir tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt utan att man samtidigt hamnar i ett förfarande som blir så rättegångsliknande att det alltför mycket fjärmar mentalsjukvården från annan sjukvård. Kommitténs förslag, som i huvudsak rönt ett positivt mottagande under remissbehandlingen, synes mig som helhet utgöra en lycklig avvägning mellan dessa båda intressen, och jag kan i stort sett ansluta mig till förslaget och till de motivuttalanden kommittén gjort i anslutning därtill. Jag kan dock inte biträda förslaget om möjlighet för nämnden att förordna offentligt biträde. Någon sådan möjlighet finns inte när det gäller övriga administrativa frihetsberövanden. Frågan sammanhänger nära med möjligheten att erhålla fri rättegångshjälp i förvaltningsprocessen, och i avvaktan på en samlad bedömning av dessa spörsmål finner jag mig inte böra förordna att möjlighet öppnas att förordna offentligt biträde på det nu aktuella området.

I anledning av propositionen i ämnet väcktes en *motion* (II: 841) med samma syfte som den som nu är föremål för utskottets behandling. *Andra lagutskottet* uttalade i *utlåtande nr 44 år 1966* följande.

I motionen II: 841 har hemställts, att intagen skall få rätt att erhålla offentligt biträde i den omfattning som föreslagits av kommittén.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att man måste försöka undvika att införa ett alltför rättegångsliknande förfarande som fjärmar mentalsjukvården från annan sjukvård. Dessutom instämmer utskottet i departementschefens uttalande, att man i avvaktan på en samlad bedömning av möjligheten att erhålla fri rättegång i förvaltningsprocessen inte bör införa offentligt biträde på det nu aktuella området. Motionen II: 841 bör med hänsyn till det anförda inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid behandlingen i kamrarna stannade dessa i olika beslut i frågan.

Första kammaren biföll vad *utskottet* hemställt med 88 röster mot 44 medan *andra kammaren* biföll en *reservation*, vari yrkades bifall till *motionen*, med 114 röster mot 94.

Andra lagutskottet (betänkande nr 50) fann skiljaktigheten i besluten vara sådan, att sammanjämkning dem emellan i denna del icke var möjlig, vilket anmäldes för riksdagen.

Utskottet

Lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall trädde i kraft vid årsskiftet. Enligt lagen kan vård på sjukhus beredas den som är psykiskt sjuk även mot dennes vilja. Förutsättningen härför är att sluten psykiatrisk vård är oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad och till att vissa s. k. specialindikationer föreligger. En av special-

indikationerna är att vederbörande till följd av sjukdomen är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa eller för eget liv. Intagning kan också ske efter domstols förordnande i brottmål. Patient skall utskrivas omedelbart när förutsättningarna för intagning mot patientens vilja inte längre föreligger.

Beslut om intagning på sjukhus skall senast inom 10 dagar efter intagningen följas av s. k. vårdbehovsprövning, som utförs av överläkaren. Såväl beslut om intagning som beslut vid vårdbehovsprövning att patienten alltså skall vara intagen får överklagas till en lokal *utskrivningsnämnd*. I allmänhet beslutar överläkaren om utskrivning. Beslutet kan överklagas till utskrivningsnämnden. I vissa fall, bl. a. då patient intagits efter förordnande av domstol, beslutar nämnden om utskrivning i första instans.

Utskrivningsnämnd skall bestå av en jurist som ordförande, en läkare som bör vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv.

Beslut i intagnings- och utskrivningsfrågor, som fattats av utskrivningsnämnd, kan överklagas till en central nämnd, *psykiatriska nämnden*. Ordföranden i denna nämnd skall vara en jurist som är eller varit innehavare av ordinarie domartjänst. Vidare ingår i nämnden två läkare som är särskilt kunniga i psykiatri och två personer med erfarenhet i allmänna värv.

I lagen finns närmare föreskrifter om förfarandet i nämnderna. Som regel skall patienten och överläkaren vara närvarande vid sammanträde med utskrivningsnämnd. I sista instans, hos psykiatriska nämnden, skall muntlig förhandling hållas om ärendets beskaffenhet kräver det.

Såväl i ärende hos utskrivningsnämnd som hos psykiatriska nämnden äger den som för talan anlita biträde.

I förevarande motion hemställs om lagändring så att patient i ärende hos utskrivningsnämnd och psykiatriska nämnden skall kunna få offentligt biträde, som ersätts för sitt uppdrag av allmänna medel.

I intagnings- och utskrivningsärenden är icke sällan avgörande för beslutet hur vissa faktiska förhållanden närmare gestaltat sig. Så är exempelvis fallet då omständigheterna i samband med visst handlande är avgörande för om patienten uppfyller det s. k. farlighetsrekvisitet. I sådana situationer är det från rättssäkerhetssynpunkt av synnerlig vikt att patienten, som till följd av frihetsberövandet icke själv kan verkställa utredning utanför sjukhuset, har möjlighet att få hjälp av biträde. För att denna rätt inte skall bli illusorisk i fall då patient saknar förmåga att av egna medel bekosta biträde eller då patient inte själv kan ombesörja att han erhåller dylik hjälp, är det angeläget att patienten genom det allmännas försorg kan få det biträde han behöver. Möjlighet att förordna offentligt biträde bör därför enligt utskottets mening införas. Kostnaden för sådant biträde bör bäras av det allmänna.

Vad ovan anförts om behovet att kunna förordna offentligt biträde står i överensstämmelse med vad sinnessjuklagstiftningskommittén uttalat i det

förslag, som ligger till grund för den nya lagen. Utskottet delar i allt väsentligt även de övriga synpunkter, som av kommittén framförts i frågan. Således synes en viss restriktivitet med avseende å förordnande av offentligt biträde vara motiverad i de fall då nämndens bedömning avser rent medicinska frågor. Vad angår personvalet bör särskilda behörighetsregler inte uppställas. I mera okomplicerade ärenden torde det ofta inte vara erforderligt att person med juridisk utbildning förordnas till offentligt biträde. Frågor hos utskrivningsnämnd rörande utseende av offentligt biträde och ersättning till sådant biträde bör kunna överklagas hos psykiatriska nämnden.

Mot att införa möjlighet till offentligt biträde i inskrivnings- och utskrivningsärenden åt personer, som berövats friheten enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, har tidigare invänts att frågan inte bör lösas separat utan i samband med likartade frågor inom förvaltningsprocessen i övrigt. Enligt utskottets mening är denna invändning inte bärande. Den begränsade reform som nu förordas behöver enligt utskottets mening inte inverka menligt på lösningen av den större frågan om ersättning för kostnader och rätt till offentligt biträde i förvaltningsprocessen i allmänhet.

Utskottet biträder således motionsförslaget. Detta föranleder ändringar av 26 och 32 §§ i lagen. Ändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1967.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen, med bifall till förevarande motion, II: 786,
måtte för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 26 och 32 §§ lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom förordnas att 26 och 32 §§ lagen den 16 juni 1966 om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Talan mot beslut, varigenom utskrivningsnämnd *avvisat biträde enligt 32 § eller utlåtits om ersättning som avses i 33 § tredje stycket,*

Talan mot beslut, varigenom utskrivningsnämnd *enligt 32 § avvisat biträde, lämnat begäran om offentligt biträde utan bifall, förordnat an-*

(Nuvarande lydelse)

föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

(Föreslagen lydelse)

nan person till sådant uppdrag än den som föreslagits eller utlåtits om ersättning till offentligt biträde, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär. Vad nu sagts gäller även beslut, varigenom utskrivningsnämnd utlåtits om ersättning som avses i 33 § tredje stycket.

Besvären skola inges till utskrivningsnämnden.

32 §.

I ärende hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden äger den som för talan anlita biträde. Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han olämplig av annan orsak, skall nämnden avvisa honom.

Om det behövs för tillvaratagande av patients rätt, får utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden förordna offentligt biträde åt patienten. Sådant förordnande får, till dess talan fullföljts, meddelas av utskrivningsnämnd även efter det att nämnden skilt saken från sig. Beslut som avses i detta stycke får meddelas av ordföranden på nämndens vägnar.

Offentligt biträde äger av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidspillan efter vad som prövas skäligt. Ersättningen skall stanna på statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967.

Stockholm den 14 mars 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, herr Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson, Edström, Blomquist* och Kilsmo*;

från andra kammaren: herr Anderson i Sundsvall, fröken Wetterström, herrar Wiklund i Stockholm*, Fredriksson, Gomér, Svensson i Kungälv, fru Skantz och herr Göransson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Strand*, fru *Carlqvist*, herr *Lars Larsson*, fru *Nilsson*, herrar *Fredriksson*, *Svensson* i Kungälv, fru *Skantz* och herr *Göransson*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 9 med orden »I intagnings- och utskrivningsärenden» och slutar på s. 10 med orden »I juli 1967» bort ersättas med text av följande lydelse:

»I ärenden inom förvaltningsområdet finns i allmänhet inte möjlighet att åtgärda enskilda förordna biträde som erhåller ersättning av allmänna medel. Frågan om att skapa sådana möjligheter har varit föremål för bedömning av besvärssakkunniga, vilkas betänkande för närvarande är föremål för bearbetning inom Kungl. Maj:ts kansli. Detsamma gäller ett utredningsförslag, som avser den fria rättshjälpen vid de allmänna domstolarna.

Vid riksdagens behandling av propositionen med förslag till förevarande lag väcktes en motion med samma syfte som den nu aktuella. Andra lagutskottet avstyrkte motionen med en hänvisning till departementschefens uttalande i propositionen, att man i avvaktan på en samlad bedömning av möjligheten att erhålla fri rättegång i förvaltningsprocessen inte borde införa offentligt biträde på mentalsjukvårdens område. Utskottet framhöll, att man måste försöka undvika att införa ett alltför rättegångsliknande förfarande som fjärrmade mentalsjukvården från annan sjukvård.

Enligt utskottets mening har sedan fjolåret inte inträffat någon omständighet som bör föranleda ett ändrat ställningstagande till frågan. Personer, som berövats friheten enligt lagen, intar enligt utskottets mening inte en sådan särställning i förevarande hänseende att en omedelbar lagändring enligt motionens syfte är motiverad. Med fullt ut samma styrka kan i fråga om andra administrativa frihetsberövanden — exempelvis inom nykterhetsvården — hävdas att offentligt biträde bör kunna förordnas. Att vid sådant förhållande införa en särbestämmelse inom mentalsjukvårdens område ter sig mindre välbetänkt. En särskild lagstiftning på detta område — som skulle bringa reglerna att nära överensstämma med dem som gäller vid de allmänna domstolarna — synes ej heller önskvärd med hänsyn till att lagstiftningen i praktiken skulle kunna försvåra möjligheterna att bibehålla

det formlösa förfarande som ansetts önskvärt i utskrivningsnämnderna och som tillämpats i motsvarande nämnder tidigare. Utskottet anser sig på grund av det ovan anförda böra avstyrka motionen.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att förevarande motion, II:786, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»